

Milodánovics Mária

SZEKERES LÁSZLÓ: SZABADKAI HELYNEVEK HELYTÖRTÉNETI KÉZIKÖNYV

Szabadka, „Életjel” könyvek, 1975. XII.

A könyv ízléses külalakban, találó keretben, ötletes megoldású fedőlappal jelent meg 1975 decemberében az „Életjel” könyvek sorozatában. Több mint százoldalas, noha a gyűjtés anyaga lényegesen kevesebb, összesen hatvan oldalt tesz ki, amelyben a szerző feldolgozza az 1919 előtt keletkezett szabadkai vonatkozású helyneveket, és felöleli az akkori Szabadkához tartozó környező települések anyagát. Majd háromszáz elnevezés legjellemzőbb adatait találjuk meg az elsősorban népszerűnek és csak részben mondható tudományos munkában, de mindenesetre eddig nagyon hiányolt és nagyon szükséges gyűjtésben.

A szerzőt nagy szándék és a cél vezérli, hogy napjainkban, amikor minden tudomány ág szinte csodával határos eredményeket mutat fel, a történelem s a rokon tudományok eredményeit régészeti munkájára és különleges érdeklődésére támaszkodva igyekszik közelálló tények: helyneveink feldolgozásával igazolni. Ezt mindenki számára érthető módon és nyelven fogalmazza meg, ezáltal pedig olyan közel hozza a könyv anyagát, mintha azzal valójában már régtől fogva mindannyian tisztában lennénk s csak „véletlenül nem kerül nyelvünk hegyére” az adott név vagy elnevezés. Agina bara neve, igaz, nem annyira ismert, mint például a Bajnát, Bajai temető, Barátok tere, Fűzfás, Gát és Gombkötő utca, de nagyon sok közülük ma is gyakran elő-előtűnik régies, de állandóan használt és azóta is „forgalomban” levő elnevezésével. Lényeges különbséget kell tennünk azonban a feldolgozott anyag természetét illetően.

Az első csoportot képezik azok az elnevezések, amelyek ásátások azaz régészeti munka alapján feltárt területekről, leletek vagy archeológiai szakmunkák adatai alapján kerültek a gyűjteménybe. A másik csoportot alkotják azok a helynevek, amelyeket a szerző más forrásművek anyagából gyűjtött, legnagyobb részét Iványi István monográfiájából és Bács—Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtárából, továbbá a Szabadkai

Történelmi Levéltár térképgyűjteményének, levéltári anyagából (!?) kisebb mennyiségben pedig a régebbi történetírók munkáiból, valamint Szöllösi Gyula: A Palicsi-tó elhalása és felújítása (1973) c. munkájából, néhányat a külföldi térképmásolatokból, két esetben a Glasnik srpskog geografskog društva c. folyóiratban megjelent munkákból, egy-egy esetben pedig az Üzenetben, Subotičke novineban, illetve a „Bácskai ellenőr” 1881./3. számában megjelent munkák anyagából gyűjtött.

Az első csoportban feldolgozott anyagrészt, amelyet a régészeti szakmunkák alapján begyűjtött adatok képezik, a szerző sokkal jobban feldolgozza, mint a másik csoport anyagát. Az adatok feldolgozása alaposabb, indokoltabb, a helynevek változásait jobban végigkísérik, állításait több adattal támasztja alá, ismereteinket elmélyíti. Egyszóval ez a rész *tudományos* igénnyel készült. Szép példák a gimnáziummal, barátok templomával, Csantavérrel, a Kakas-iskolával, a kálváriával, Kelebiával stb. kapcsolatos hivatkozások, ezek tudományosan alátámasztott és magyarázott nevek.

A másik rész anyagának eredete és feldolgozása nem ilyen egységes. A helynevek eredete és magyarázatában nem vagy ritkán támaszkodik forrásművekre a szerző, néha pedig téves forrásműre hivatkozik. Néhány esetben fogalomzavarral küzd vagy nem történelmi hitelességű adatokkal szolgál, alaptalan állításokba bocsátkozik. Például a Baltsek-dűlő esetében Bachó János főispánra hivatkozik a szerző. Az igaz, hogy Bachó itt – a megyében – főispán volt, de azért állt jogában az említett lépések megtétele, mert szabadkai királyi biztossá nevezték ki, s nem a főispánság révén volt erre hivatott. Ugyanez az eset a Bosnyácski hát elnevezésnél és még néhány adatnál, amelyek szintén a királyi biztosok hatáskörének tisztázatlanságából erednek. A Babina Greda esetében a másik elnevezés nem Banja Gerenda, hanem Banja Gerend a Levéltárban őrzött 114. számú térkép adata alapján, a Bozina hanta név esetében azt állítja a szerző, hogy „ezen a helyen bizonyosan hantház állt egy halmon, amelyet valamilyen Boza emelhetett.” Ezt a pontatlan magyarázatot maga a szerző sem állítja határozottan, mert nem forrásmunka alapján kapta az adatot, következtetni pedig csakis hiteles adatok alapján lehetséges. A Buckai szőlők kapcsán említett progon, illetve a még más esetekben is jelentkező progon elnevezésnél nem lehet tudni, melyik progonról van szó tulajdonképpen, mert a szerző egy progont említ és ismer, mi régi szabadkaiak viszont minden szőlőterületen (Bajai, Buckai, Majsai szőlőben stb.) legalább három-négyet, mivel ez az általánosan használt neve minden főbb, szőlő-átszelő útnak és nem egy megkülönböztető név, mint az író mondja. A Czitritziánus kútja elnevezés szintén nem Ulmer Gáspár levéltáros véleménye alapján azonosult a Citera halommal, sőt a térképek adatai alapján az semmi esetre sem azonosítható azzal. Az itt felsorolt névadatok

egyáltalán nincsenek alátámasztva hiteles tényekkel. Csantavérrel kapcsolatban az adatokat szépen feldolgozza, csakhogy az első bekezdés akkor lenne hiteles, ha azt is elfogadható forrásmunkára való hivatkozással egészítette volna ki. Ugyanígy elemezhetnénk végig a könyv anyagának másik felét is, a Rogina bara elnevezéstől kezdve, amelyet hivatalosan Rogabarának is neveztek, ezért az adat elég hiányos, vagy a Radanováci erdő elnevezés, a szerző szerint Hajdújárás erdő elnevezéssel azonosult. Ez nem helyes állítás, mert a Radanováci és Hajdújárás erdő külön fogalom. Ezt a múlt század végétől napjainkig készült, csak a szerző által nem ismert térképek bizonyítják.

Nagyobb fogyatékosága a könyvnek, hogy következtetésekbe bocsátkozik anélkül, hogy részletesen és alaposan feldolgozta volna a Történelmi Levéltár térképgyűjteményének gazdag, szép és erre a célra kivételes értékű anyagát, illetve hogy ezt csak részben tette meg. Összesen talán tíz kéziratos térképet dolgozott fel a majd 400 részletes térkép közül, és nem vette tekintetbe, hogy a gyűjteményen kívül is sok olyan – tökéletesen használható térkép van, amelyen hasonló adatok tömegét nyújtja. Mivel a szerző kevés idővel rendelkezett még egy fontos dolgot kell tisztázni. A Történelmi Levéltárban őrzött összes iratanyagra vonatkozóan nem áll a szerző állítása, amely szerint: „az intézmény régebbi anyaga csak most van feldolgozás alatt, s ezért tudta csak a fellelhető térképállagot tanulmányozni.” A levéltári anyag már 30 éve állandóan feldolgozás alatt van, csakhogy a munka folyamata, az ún. „rendezés” huzamosabb időt igényel. Azt az anyagot, amelyet egyszer rendeztek, nem igen tekinthető véglegesen rendezettnek. Többnyire évekig tartó munka eredménye egy újabb átrendezés, amelyet utólagos részletek feltárása igényel. Ezenkívül állandó leltározás, részletes ismertető kidolgozása van folyamatban, szigorúan tudományos anyag-feldolgozási módszerekkel. Az ismertető pontos fordítása, pontos lefordítása, kivonatos kivonatának elkészítése is hosszantartó folyamat, tehát az anyag rendezése nem befejezett munka. Ebből kifolyólag a szerző állítása alapján a könyv olvasói téves képet nyernek a Történelmi Levéltár munkájáról és *szakmailag képzett, tudományos munkát végző dolgozóiról*. A levéltári anyag jellege különleges, társadalmi értéke és rendeltetése kivételes és milliárdokban ki nem fejezhető. A levéltári hálózat munkája rendezett és megszervezett; rengeteg időt, fáradságot és tudást kívánó, kivételes rendeltetésű feladatok megoldásának összessége, amely kiválóan képzett és társadalmi felelősségüket különösen átérző szakembereket igényel és a társadalmi szerződések aláírásával minden tekintetben a múzeumok, egyetemek és más tudományos intézmények jellegeivel bír.

Úgy gondolom, a Szabadkai Történelmi Levéltárban feldolgozott anyag alapján, sokkal jobb és alaposabban kikutatott, történelmileg hite-

lesebb munkát lehet és kell készíteni, nagyobb figyelemmel és időbefektetéssel, ahelyett, hogy ötletszerűen készüljenek kézikönyvek, amelyek csak részben hűek a tényekhez, mint ez a „Szabadkai helynevek” esetében is történt.

Munkájában a szerző nem elég következetes, említést tesz pl. a gázgyárról, ugyanakkor nem említi a többi hasonló jelentőségű és tevékenységű intézményt; beszél a főtérről, de nem hangsúlyozza annak jelentőségét (pedig százezres lakosú város vagyunk), adatot ad a Gombkötő utcáról, ugyanakkor nem említi a többi régi elnevezésű utcákat (Szádecki, Rudics utca stb), amelyek közül talán néhány még 1918 előtti, és amelyek ma is használatosak.

Még egy tény: szláv és magyarlakta területen élünk, ami legjobban épp e kényelvűségben tükröződik. Talán jobban ki kellett volna használnia a szerzőnek itt is a lehetőségeket, annál is inkább, mert TERÜLETI VONATKOZÁSÚ könyvről van szó, s mivel értékes adatokat nyújthatott volna városunk és környékünk népének kivételesen gazdag helynévanyagáról és annak jellegzetességéről, a két nyelv egymásra hatásának megnyilvánulásáról, főként ha olyan helynevekről van szó, amelyeket mindkét nyelven használtak és használnak ma is.

A munka kisebb hiányosságai közé tartozik, hogy a szépen feldolgozott archeológiai adatok alapján gyűjtött elnevezéseknél talán túlságosan kiütközik a szerző régész volta – évezredek és nem évtizedek távlatából szemlél. Az ilyen vonatkozású adatait tudományosan dolgozta fel, de itt sem következetes. Illetve a régmúltig (100—150 év előttig) kikutatott adatokkal szolgál, ám további sorsuk ismeretlen marad, mint például Ludas esetében is. 1335-től csak 1779-ig ismerteti a feltárt adatokat a szerző tudásunk bővítéséhez. Az azután történt eseményeket nem említi az író, viszont azt is nehezen tudjuk feltételezni, hogy az utóbbi 150 év alatt egyetlen érdemesebb és nagyobb változás sem történt Ludas település életében, nevének fejlődésében, ezek vonatkozásaiban.

Másrészt még egy apróság: ha Palics említésekor következetesen Palicsi-tóról beszél a szerző, úgy a Ludas említésekor Ludasi-tóról kellene írni, ő pedig következetesen Ludas-tónak használja az elnevezést.

Az anyag további gyűjtése folyamán figyelembe kellene vennie a levéltár kéziratos térképeinek többi részét is, mert rengeteg adatot szolgáltatnak, mint: Antunovics progon, Akasztófahegy, (Galgenberg), Alsószöllők, Alsó és Felső Kelebia, Alsó és Felső Csikeria, Alsó rét, Ártér, Baranyi sömléki városi szántóföldek, Bács—Vaskút, Belesovic puszta, Baskút (Nagyfény), Bácsborista sor, Balancos tisztás, Bácskai Krivaja, Béka-föld, Barom-járás, Borczak, Bogárzó, Bogaras, Bara, Benyúló (Emusity puszta), Buzsi csárda, Begovacs, Bácsmadaras, Ciganjeva čoša, Csai-kás-sor, Csorva, Belső-Csorva, Csorda-út, Csengetyűs csárda, Csoko-

nai tér, Dusanovó, Duboka (Tompai rész), Dadina čoša, Dolni rit, Demer kapu (Györgyéni puszta), Duboka völgy, Donji Grad (mint Novo Selo), Ekenda, Első vető, Emuzsits puszta, Funchky-puszta, Fekete halom, Fűzes (a Hingánál), Felső rét, Fehér halom, Gabrics, Grsics-járás, Gornji rit, Gorni duzs, Gyurgyini lápok, Honkó-telep, Három-halom, Hajdú-járás, Homoki, Hosszú dűlő, Járás-halom, Kutas puszta, Kukutyin, Kosztik (Sárgaárok), Kanizsa, Kapitány-rét, Kis rét, Keresztes halom, Kis halomi tó, Király tó, Koza domb, Kettős halom, Kukurik, Kanász-zsombék, Kenderi erdő, Kossuth-falva, Kis-Horgos, Kocskás, (Koczkás) Katymarac, Kurva domb, Kobino selo, Kisvörösegyháza, Közép-dűlő, Külső-járás, Kis-járás, Kálvária-Csantavérnél, Külső-közép-járás, Kis-Tompai szőlők, Kőhalom, Kisülés, Kőrösoldal, Karkatur, Kaponyai csárda, Látó-bara, Liba-járás, Likas, Nagy homok erdő, Novi Grad, Négyes-járás, Nagy major, Négyesi domb, Nyári völgy, Nagy határ, Nagy rét, Nosza, Nagy kaszáló, Napkeleti ugarok, Nagy liget, Nagy Bogárzó, Nagy sziget, Majori völgy, Mária-Valéria közkórház, Magyar erdő, Makan (Mokány) volgy, Mlakai kaszáló, Moholyi járás, Mlaka folyó, Madarász tó, Magyar-Kanizsa, Matyi-ágazat, Ölfás erdő, Orczy-bokros, Öreg Torina mocsár, Oskola tér (nem csak utca), Obornyos puszta, Pörös erdő, Pörösi kaszáló, Postai tábla, Plága, Pap halom, Pétervári út, Pogledácsa, Raszovas, Reinitz-telep, Ráa dűlő, Ráta, Rózsás tábla, Róna tábla, Rohoda, Roglaticza, (Alsó-, Felső), Rózsamajori legelő, Roglaticai völgy, Radoseva unka, Rövid-dűlő, Sasos járás, Šepina čoša, Šomšičevo, Sás tó, Sós tó (Kerek tó – Bajsánál), Sánc h. (hegy vagy halom), Sárga árok, Susi tó, Sirina bara, Sztari Grad, Szeghegy, Szerezla telep, Szerb dűlő, Szekulics, Szegények táblája, Szvinjski járás, Sztipics-bukros, Szeszgyár, Fekete hegy, Száraz-sziget, a Hingánál, Széna tér, Szt. István tér, Szilvás, Szécsényi tér, Tolvajos, Tornyos-Likasi völgy, Töviskés, Tula, Tompa-bara, Téglavető dűlő, Tormahegy, Tábor (a Hingánál), Tukki ugarok, Teréz tér, Tóparti dűlő, Teleki tér, Új puszta, Új szőlők, Új földek, Új Tolvajos, Vasúti dűlő, Vágó járás, Vajkos tó, Városi halom, Vok, Zorka telep, Zsdráló, Zimoni út, Zecsie ráván.